

Een juveniele Havik *Accipiter gentilis* vertoont baltsgedrag kort na het uitvliegen

Wouter Faveyts

Op 5 augustus 2014 deed ik wat ik tijdens de zomermaanden zo vaak mogelijk tracht te doen: vanaf een goed uitkijkpunt trachten uit te vissen hoe het zit met de Wespendieven in mijn studiegebied. Dat studiegebied bevindt zich in westelijk Centraal-België, op het grondgebied van de gemeenten Geraardsbergen en Galmaarden (respectievelijk in de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant). Deze kijksessies leveren uiteraard niet alleen Wespendieven op. Ook andere roofvogelsoorten die in het gebied broeden passeren geregeld de revue. Zo ook Haviken. Op die bewuste 5 augustus zag ik kort na de middag een juveniel vrouwtje Havik geruime tijd rondhangen boven het Raspaillebos, een boscomplex van c. 180 ha op de grens van Geraardsbergen en Galmaarden. Ze deed wat jonge, recent zelfstandig geworden Haviken in deze periode wel eens vaker doen: op enige hoogte het luchtruim onveilig maken, stuntelig jagend op Houtduiven en bakkeleidend met Zwarte Kraaien, een Buizerd en een Sperwer. Op basis van de directe vergelijking met die soorten kon ik met zekerheid opmaken dat het om een vrouwtje ging. Toen ze heel hoog zweefde zag ik door de telescoop dat de vogel iets ongewoons deed: gedurende enkele seconden voerde ze een aarzelende maar niettemin duidelijke baltsvlucht uit. De vogel flapte daarbij traag en opvallend met de vleugels. Ze deed het niet zo opvallend en lang als adulte vogels het doen in de aanloop naar het broedseizoen, maar voor wie vertrouwd is met de baltsvlucht van Haviken was het meteen duidelijk. Nauwelijks een minuut later deed ze het opnieuw. De tweede keer zette ze ook duidelijk de bleke onderstaartdekveren uit; niet zo opvallend als fanatiek baltsende vogels dat kunnen doen, maar toch weer duidelijk. Daarna cirkelde de vogel zeer hoog op en verdween uit het zicht.

Baltsvlucht van Haviken kan in de omgeving van nestplaatsen frequent worden waargenomen door de alerte waarnemer. Zo ook in mijn studiegebied, met name in de maanden januari-mei. Het was echter de eerste maal dat ik dit gedrag waarnam bij een juveniele vogel waarvan mag worden aangenomen dat zij nauwelijks anderhalve maand het nest heeft verlaten. Een korte speurtocht in de literatuur (Opdam 1978, Bijlsma 1993, Bijlsma 1997, Ferguson-Lees 2001, Kenward 2006) leverde niets concreet op over dergelijke gedrag bij een juveniele vogel zo kort na het uitvliegen. Het is bekend dat Haviken in hun tweede kalenderjaar tot broeden kunnen komen (Bijlsma 1993), en dergelijke vogels zullen uiteraard baltsgedrag vertonen, waaronder de hierboven beschreven baltsvlucht. Er mag echter worden aangenomen dat dergelijk gedrag wel pas wordt vertoond na vestiging in een gebied als territoriumhouder of bij een poging daartoe, en dat dichter bij de start van het broedseizoen. De vogel die ik waarnam had vermoedelijk echter pas in juni het nest verlaten. Hoewel uiteraard niet met zekerheid te bepalen is de kans reëel dat dit gebeurde in één van de twee havikteritoria die het Raspaillebos rijk is. In tegenstelling tot het vorige jaar (minstens vijf

uitgevlogen jongen) kon ik het nestsucces in het gebied in 2014 niet zo goed volgen. Eén van de territoria leverde minstens twee uitgevlogen jongen op; het resultaat van het andere territorium is onbekend. Het nest van 2013 in dat laatste territorium was met succes bezet door Buizerds; een havikpaar was in de buurt aanwezig, maar ik vond geen nest. De baltsende juveniele Havik bevond zich op ongeveer 500 meter van de nestomgeving van het tweede territorium en op ongeveer een kilometer van de nestomgeving van het tweede territorium, ongeveer op een rechte lijn tussen beide nestomgevingen in. Niet bepaald een plek waar je als jonge onervaren Havik roekeloos moet gaan doen, zo tussen twee dicht bij elkaar gelegen bezette territoria in. Open en bloot baltsgedrag vertonen op een dergelijke plaats mag dan ook als roekeloos gedrag worden beschouwd. Er kwam echter geen reactie van een adulte vogel, dus de juveniel kwam er goed van af. Het is raden naar de reden waarom deze vogel die gedrag vertoonde op haar zeer jeugdige leeftijd. Misschien was het wel gewoon een vrouw 'met ballen aan haar lijf'.

Ik legde het geval voor aan een haviken-expert par excellence: Rob Bijlsma. Rob herinnerde zich slechts een enkel geval: een jong vrouwtje dat het in februari 2012 deed in een stukje niemandsland waar zich op dat moment geen territorium bevond. Of beter gezegd: aan de rand van een territorium dat sinds 2010 niet meer jaarlijks een broedgeval opleverde. Zulke territoria zijn in Drenthe volgens Rob tegenwoordig niet meer zeldzaam. Ze worden gekenmerkt door jaren van ogenschijnlijke afwezigheid van broedvogels afgewisseld met broedpogingen (vaak mislukte, door niet altijd dezelfde broedvogels wat duidt op snelle turnover). De juveniele vrouw baltste in dit geval laag boven het bos, met vertraagde vleugelslag en uitgezette onderstaartdekveren. Later werd ze ook roepend gehoord. Verder kon hij zich geen gevallen voor de geest halen. Wellicht gaat het dus om uitzonderlijk gedrag. Mogelijk zijn er andere lezers die ook al dergelijk gedrag hebben vastgesteld; die mogen me altijd hun bevindingen doormailen.

Het eerste broedgeval van Havik in mijn studiegebied dateert pas uit 1999. Dat is alweer 15 jaar geleden, maar niettemin is dit een late vestigingsdatum in vergelijking met grote delen van Nederland en ook oostelijker delen van België. In het westelijk deel van Vlaanderen (België) is Havik pas recent goed doorgebroken als broedvogel. Ten tijde van het veldwerk voor de Vlaamse broedvogelatlas (2000-2002) werden in de twee westelijke provincies West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen amper tien atlashokken (25 km²) met waarschijnlijke (vier) of zekere (zes) territoria aangetroffen (Gabriëls 2004). Dat lage aantal werd vervolgens nog een tijd gehandhaafd, maar de laatste paar jaar is het aantal flink de hoogte in gegaan (een uitgebreid artikel hierover wordt voorbereid voor het Belgische tijdschrift *Natuur.oriolus* – Faveyts & Audenaert in prep.). In 2014 vond ik in mijn studiegebied zeven territoria van Havik, een nieuw record. In het gebied waar ik de baltsende juveniele Havik waarnam, komt Havik sinds 1999 tot broeden en sinds 2013 zitten er twee territoria, op c. anderhalve km van elkaar in twee uiteinden van het bosgebied.

Dankwoord

Een woord van dank gaat uit naar Rob Bijlsma en Marieke Berkvens voor correspondentie over het gedrag in kwestie.

Jonge Havik, getekend door Jan Brinkgreve. *Young Goshawk*.

Summary

Faveyts W. 2015. Juvenile Goshawk *Accipiter gentilis* in display flight shortly after fledging. De Takkling 23: 131-133.

On 5 August 2014, over a woodlot of c. 180 ha (Raspaille forest) near Geraardsbergen and Galmaarden in Belgium, a first calendar-year female Goshawk was recorded (semi-)hunting on pigeons, crows and raptors, when her flight turned into display with leisure wing beats including spreading her undertailcoverts. This female may have fledged from one of the two nests in Raspaille forest (fledging date normally in June).

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & co., Haarlem
Bijlsma R.G. 1997. Handleiding Veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
Ferguson-Lees J & Christie D.A. 2001. Raptors of the World. Helm, London.
Gabriëls J. 2004. Havik. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (red.) 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud. Brussel.
Kenward R. 2006. The Goshawk. Poyser, London.
Opdam P. 1978. De Havik. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

Adres: Watermuntweg 10, B- 9820 Merelbeke, België, wouter:faveyts@telenet.be